

slednjem poglavju naniza cel kup splošnih zgodovinskih in geografskih podatkov o najdaljši slovenski reki, pri čemer je s pridom izkoristil svojo osnovno izobrazbo ter znanje zgodovinarja in geografa. V nadaljevanju je predstavljena zgodovina plovbe od najstarejših omemb dalje ter posebno zanimivo poglavje o savskih plovilih, o katerih obstaja zelo malo upodobitev in so že davno izginila iz človeškega spomina. Glavni in najboljše del knjige z naslovom *Plovba skozi Krško in okolico* je posvetil Krškemu in njegovi okolici ter zelo podrobno opisal zgodovino mesta, njegovih pristanišč, samo plovbo in plovila. V tekstu so nanizani številni statistični podatki in so prikazane razne skice in zemljevidi. Izvirna popestritev so nekatere osebne pripovedi in pričevanja. Posebno poglavje je posvečeno splavarjenju, ki je bilo značilno predvsem za Savinjsko dolino in spodnji del Save, splavi pa so pluli celo do Črnega morja ter tovorili les in apno. Splavarjenje je bilo najbolj razširjeno med obema vojnoma, po 2. svetovni vojni pa je počasi usahnilo. Ker je bilo prečkanje reke vedno življenjskega pomena za prebivalce ob bregovih, je avtor posebni poglavji posvetil brodovom in mostovom.

Knjigo zaključijo opis dejavnosti, ki so bile oz. so še vedno tesno povezane z reko kot npr. ribolov, mlini, rekreacija in šport ter zanimiva posebnost krškega območja – nabiranje premoga, ki ga je Sava plavila iz zasavskih rudnikov in odlagala na obrežjih. Nabiranje premoga so pred 2. svetovno vojno celo dajali v zakup in najemali sezonske delavce, ki so ob najuspešnejših dneh uspeli naloviti več deset ton. Večino so krajano porabili v lastnih gospodinjstvih, nekateri bolj iznajdljivi pa so ga tudi prodajali. Sprehod skozi življenje z reko Savo se zaključijo z urejanjem njene struge in drugimi z njo povezanimi načrti.

Knjigo odlikuje bogato slikovno gradivo, ki s številnimi grafikami, zemljevidi in načrti ter fotografijami iz zasebnih zbirk dopolnjuje celovit pregled zgodovine neke reke, krajev ob njej in njenih prebivalcev.

Živahno življenje na in ob reki je precej nasilno prekinil prihod Južne železnice in takrat je Savska dolina postala tiha in zapuščena, »kot bi prišla kuga nad njo« (kot je zapisal nek kronist tistih dni). Danes o pristaniščih, čolnarskih uradih, ladjedelnih in številnih plovilih skoraj ni več sledu, kot da ne bi nikoli obstajali. Ljudski vrvež se je preselil v mestna jedra in ljudje so bili prisiljeni poiskati druge možnosti za preživljanje. Avtor ugotavlja, da za razliko od nekaterih drugih krajev ob Savi (npr. Litija), življenje z reko Krškemu ni prineslo večjega blagostanja in le redki so si ustvarili omembe vredno premoženje. Čeprav je Krško zaradi savske plovbe v njenih zlatih letih le številčno napredovalo, pa se po opustitvi te dejavnosti od leta 1862 do leta 1900 ni povečalo niti za enega prebivalca.

Knjiga *Krško – življenje z reko Savo* je navsezadnje svojevrstna pripoved o zgodovini mesta, v katerem avtor živi že več kot 60 let in se je ravno zato pisanja lotil s posebnim veseljem in spoštljivostjo ter, kot pravi, s tem poravnal svoj dolg... Zanimiva misel, na katero danes le redko naletimo, saj ljudje razmišljajo le o tem, kaj jim je okolje dolžno nuditi, nihče pa ne pomisli, da bi za razvoj in kakovostno življenje v neki lokalni skupnosti moral prav vsak prispevati svoj delež. Žal je tako, da so nekdanje vrednote izginile in med njimi tudi spoštovanje lastne preteklosti in zavedanje o njeni pomembnosti.

Zaradi vsega tega so knjige, kot je *Krško – življenje ob reki Savi*, in avtorji, kot je Živko Šebek, tako zelo dragoceni, za nas in za vse naše zanamce, predvsem pa za tiste, ki jih bo morda zamikalo poglobiti znanje o tem delu naše zgodovine in ga celo nadgraditi. Močno držim pesti, da se bo našel kakšen tak!

Helena Hauptman

Starše skozi čas. Zbornik občine Starše (ur. Sašo Radovanovič). Maribor : Ostroga, 2010, 392 strani.

Manjše (pa tudi mlade) slovenske občine se zavoljo večje prepoznavnosti vedno pogosteje odločajo za izdajo občinskega zbornika. Izdaja zbornika občine Starše na Dravskem polju je bila kar nekako pričakovana. Občina je že leta 2004 izdala monografijo s preprostim naslovom *Starše* (s hkratnim nemškim in angleškim prevodom), leta 2008 pa je bil izdan še kratek *Vodnik po Staršah*. Če sta bili prvi izdaji namenjeni predvsem obiskovalcem občine, je zbornik, kot v nagovoru poudari tudi (tedaj še aktualni) župan občine Starše, namenjen zlasti njenim občanom. Sam po sebi zgovoren je podatek o nakladi zbornika, ki je enaka nakladi Glasila občine Starše (1500 izvodov).

Pri zborniku *Starše skozi čas* je uredniške posle pri njegovi pripravi prevzel Sašo Radovanovič, v redakciji in pri jezikovni obdelavi pa sta sodelovali Senka Dreu in Špela Stamol. Članke zanj so pripravili nekateri že dobro uveljavljeni avtorji, nekaj mlajših avtorjev, pa tudi nekaj domačih veljakov. Zlasti slednji so za zbornik prispevali po več svojih prispevkov. Zbornik zelo popestri številno slikovno gradivo. Veliko fotografij je dihal jemajočih, nekatere zavzemajo tudi po dve strani. Posamezne fotografije so naredili avtorji člankov sami, večina pa jih je pridobljenih iz slovenskih (pa tudi avstrijskih) javnih in zasebnih zbirk ter arhivov.

Geograf dr. Igor Žiberna je svoj članek razdelil na dva dela. V prvem je opisal naravnogeografske značilnosti v občini, v drugem pa družbenogeografske. V prvem poglavju prvega dela je opisal geološke in geomorfološke značilnosti Dravskega polja oziroma ozemlja občine, v drugem je temeljito obdelal klimatske značilnosti, kjer se je posvetil temperaturnim in padavinskim razmeram, vlažnosti zraka, oblačnosti, pojavu megle in vetrov, ter opisal še nekaj ekstremnih vremenskih dogodkov. Podatki se zvečine nanašajo na meteorološko postajo v Staršah. V tretjem poglavju je predstavil hidrografijo območja, tipe prsti in rastje. V drugem delu članka je avtor razdelal družbenogeografske značilnosti občine. V prvem poglavju tega dela se je dotaknil demografskega razvoja in demografske sestave prebivalstva, drugo poglavje pa govori o rabi tal. Zadnji dve podpoglavji zavzemata opise iz vojaških kart iz druge polovice 18. stoletja in bi nekako bolj sodili k članku *Starše od srednjega veka do 19. stoletja*.

Adolf Šerdoner je za zbornik pripravil prispevek o reki Dravi. Na kratko je orisal njen izvir in tok, porečje ter živalstvo in rastlinstvo ob in v njej. Opisal je še splavarjenje po reki, ki se je v tem delu toka zaključilo z gradnjo hidroelektrarne (HE) Zlatoličje leta 1964.

Izrčen članek Adrijane Skaza govori o naravni dediščini v občini. Podrobno je opisan Krajinski park Drava, ustanovljen leta 1992, ki je uvrščen v evropsko omrežje varovanih območij Natura 2000 –

t.j. območij državnega in mednarodnega pomena za ohranjanje narave. Članka Šerdonerja in Skaze spremljajo čudovite fotografije; ker se besedili mestoma ponavljata/dopolnjujeta, bi ju ponekod veljalo združiti.

Aleksandra Nestorović in Andrej Preložnik sta se posvetila arheološki dediščini v občini. Bogati arheološki sledovi na obrobju Dravskega polja večinoma pripadajo rimski dobi. Najstarejši najdbi na tem območju sta sicer bronasti zapestnici iz 6. stoletja pr. n. št., ki ju danes hrani mariborski Pokrajinski muzej. Znamenit milnik iz Starš je bil že leta 1819 prepeljan v graški Joanneum. Danes se nahaja v njegovi arheološki zbirki oz. muzeju. Najbolj oprijemljivi sledovi rimske prisotnosti na tem območju pa so gomile in kamniti spomeniki (ostanki grobnic in nagrobnikov), povezani s pogrebnimi običaji Rimljanov.

Starejši zgodovinski pregled območja občine je napravil zgodovinar in urednik zbornika Sašo Radovanovič. V članku *Starše od srednjega veka do 19. stoletja* se je avtor vse do obdobja 17. stoletja večinoma naslonil na (zastarelo) literaturo. Temeljiteje se je dotaknil dogajanja od druge polovice 17. stoletja dalje (že v naslednjem članku), natančneje časa okoli 31. maja 1677. Tedaj so podložniki gosposčine Ravno polje (sem je spadala majerija v Šentjanžu) v spopadu ob jezu na Loškem potoku ubili grofa Jurija Gunterja Herbersteina, gospodarja Vurberka. Uboj grofa Herbersteina je predstavljal vrhunec dolgoletnih sporov med gosposčinama Vurberk in Ravno polje okoli ribolovnih pravic na desnih pritokih reke Drave med Dogošami in Zlatoličjem. Ta precej obsežen članek je bil že leta 2002 izdan v knjižni obliki (*Starše, 31. maj 1677*). Nastal je na podlagi arhivskega gradiva, ki se nahaja v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, in je kot tak dobrodošel tako zgodovinarjem kot tudi drugim raziskovalcem.

Rudolf Koželnik, župnik v Staršah, se je lotil podrobnega opisa zgodovine in razvoja župnije Št. Janž (Sv. Janez) na Dravskem polju. V cerkvenem oziru je Št. Janž spadal v okvir pra/nad – župnije Hoče. Leta 1757 je bil uradno ustanovljen samostojen vikariat, ki je bil 30 let pozneje povzdignjen v župnijo. Avtor nam poleg župnijske cerkve sv. Janeza Krstnika v Staršah predstavi še obe podružnični cerkvi (sv. Marjeto na Dravskem polju in sv. Uršulo v Prepoljah), ter vikarje in župnike, ki so delovali tod. Na koncu je avtor kronološko zabeležil še nekaj utrinkov iz časa svojega župnikovanja (od leta 1982 dalje).

Umetnostna zgodovinarica Polona Vidmar se je v svojem sestavku lotila opisa vseh sakralnih objektov oziroma spomenikov v občini. Najprej je temeljito opisala vse cerkve v občini Starše (ki se jih je dotaknil že predhodnik), pozabila ni niti na cerkev sv. Jakoba in Ane v Zlatoličju, ki so jo leta 1817

podrli. Zatem je opisala še vse tukajšnje kapele in kužne križe.

Marjan Toš se je posvetil dogajanju v občini v preteklem stoletju. Posebna mejnika tega stoletja sta obe svetovni vojni; prav druga svetovna vojna zavzema osrednji prostor prispevka. Odporniško gibanje se je na tem območju, navkljub težkim razmeram (raven teren), v večji meri razvilo po letu 1943. Po koncu druge svetovne vojne je prišlo z novim političnim sistemom do številnih gospodarskih in upravnih preureditev, ki niso bile (vedno) pozitivne. Z novimi reformami in zakoni so današnja naselja občine Starše spadala zdaj k tej, zdaj k drugi občini, do leta 1960, ko so vsa spadala pod veliko občino Maribor Tezno. Splošno gledano je po vojni intenzivno kmetijstvo z velikimi monokulturnimi površinami zamenjalo razdrobljeno kmetijsko proizvodnjo, veliko ljudi pa se je zaposlilo v industriji v Mariboru, Ptuju, Račah in denimo v Kidričevem. Z novimi gradnjami hiš in drugih poslopij, z gradnjo HE Zlatoličje, kanala, cest in ostale infrastrukture se je zelo spremenila tudi podoba krajev v občini. Po osamosvojitvi Slovenije je leta 1994 prišlo do reforme lokalne samouprave. Tedaj so bile ustanovljene številne nove občine, med njimi tudi občina Starše z naselji Brunšvik, Loka, Marjeta, Prepolje, Rošnja, Starše, Trniče in Zlatoličje. Uradno je občina Starše začela delovati z letom 1995.

Stanka Vobič je v svojem prvem prispevku na kratko predstavila občinski odbor Združenja borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja (NOB) Starše, katerega tajnica je. V Staršah je v organizacijo vključenih 56 članov, od tega 16 udeležencev NOB.

Terezija Mohorko je predstavila razvoj lokalne samouprave na Slovenskem, s poudarkom na nastanku in razvoju (v) krajevnih skupnosti(h) (KS) Starše, Loka-Rošnja, Zlatoličje, Marjeta, Brunšvik in Prepolje.

Direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor, Slavica Tovšak, v svojem prispevku sprva predstavi zakonske osnove za nastanek zadrug na območju občine Starše, nato pa še zadruge, ki so delovale tod. Od vseh zadrug sta bolj ali manj uspešno delovali le dve: zadruga v Prepoljah – vnovčevalnica za prašiče in zadružna klavnica v Zlatoličju. Prva je bila vpisana v zadružni register leta 1930, druga pa leta 1932. V zadružni klavnici je delovanje zamrlo do leta 1940, obe zadrugi pa sta prenehali delovati oziroma sta bili izbrisani iz registra šele po drugi svetovni vojni – leta 1949 oziroma 1950 (klavnica).

Pri predstavitvi občine Starše je Stanka Vobič uporabila najnovejše statistične podatke. Občinski praznik se od leta 1998 praznuje na 31. maj, v spomin na znani in že omenjeni dogodek izpred dobrih tristo trideset let. Avtorica, zaposlena kot direktorica občinske uprave, v svojem prispevku temeljito

opiše dogajanje pred ustanovitvijo občine in po njej, oriše nam, kaj vse se je v posameznem mandatnem obdobju do leta 2010 postorilo, predstavi občinsko upravo in njene dejavnosti, ter KS in pristojnosti članov njihovih svetov.

Leonida Babič v svojem članku poda izčrpen kronološki pregled razvoja šolstva v občini. Šolstvo v Staršah ima dolgo tradicijo; posebna stavba za šolske namene je bila tukaj zgrajena že leta 1808 in je tako ena najstarejših na Dravskem polju. Danes poleg centralne osnovne šole deluje še podružnica v Marjeti, ki jo obiskujejo učenci nižje stopnje iz vasi Marjeta, Brunšvik, Trniče in Prepolje.

Nada Smolinger je v svojem kratkem prispevku podala še kronološki pregled predšolske vzgoje v občini od leta 1978 dalje. V času druge svetovne vojne je sicer med letoma 1942–1945 v Staršah deloval nemški vrtec.

Članek Marice Tenko odpre poglavje o etnoloških značilnostih v občini, nastal pa je zvečine po ustnih virih. Pripoved o tukajšnjih šegah in navadah skozi leto je zanimiva in iskriava. Podobno je s prispevkom Ivana Klepa, ki se deloma ponavlja s predhodnikom, tako da bi članka veljalo združiti. Je pa avtor svojemu sestavku dodal še opis nekaterih praznovterij in drugih navad.

Kratek sestavek o ljudski noši in oblačilni kulturi na tem območju je podal Marjan Malek. Dandanes ni ohranjen noben kos ljudskega oblačila, ki bi bil starejši od sto let. Stare domačije oziroma hiše so se v zadnjem stoletju renovirale ali podirale, oblačila pa so se odvrгла. Opisi oblek teh krajev tako slonijo na pripovedih in opisih starejših ljudi ter njihovih staršev, starih staršev, pradedkov in prababic. Ljudsko nošo dandanes predstavljajo člani folklorne skupine, ljudskih godcev in pevcev kulturno umetniškega društva (KUD) Franc Ileč Loka-Rošnja, po vsem slovenskem kulturnem in folklornem prostoru, pa tudi na tujem.

Ivan Klep nam na kratko opiše dravskopoljske kozolce. Ti so bili napram toplarjem veliko bolj enostavni, preprosti oziroma enojni in praviloma niso imeli strehe. Vsaka kmetija je imela vsaj enega.

V svojem novem prispevku Ivan Klep opozori na zanimiv vir za kraj Zlatoličje – originalno vaško kroniko. Gre za kroniko domačina Rudolfa Klasinca, v katero so poleg njega od leta 1930 dalje vpisovali pomembne dogodke še nekateri drugi sovaščani. V njej so zabeleženi dogodki od leta 1901 pa do leta 1973.

V tokratnem posebnem prispevku o HE Zlatoličje je Marjan Šmon uvodoma predstavil energetsko izkoriščanje reke Drave, načrtovanje in samo izgradnjo HE. HE Zlatoličje je od osmih HE na Dravi (v Sloveniji) največja in najmočnejša. Za predstavo: v letu 2008 je denimo proizvedla 20,7% vse proizvedene električne energije v Dravskih elektrarnah oziroma 5% vse slovenske električne ener-

gije. Od leta 2006 dalje so v Dravskih elektrarnah v okviru programa prenove HE prenavljali tudi HE Zlatoličje. Z zamenjavo dotrajane primarne in sekundarne opreme (menjava agregatov, gonilnika ipd.) so precej povečali moč HE, prenova pa je predstavljala tudi priložnost za odpravo vrste njenih negativnih vplivov na okolje.

Marjan Malek je v več člankih predstavil razgibano društveno življenje v občini. Praktično v vsakem naselju občine se nahaja kakšno kulturno društvo (KD). Izpostaviti velja KD Alojz Colnarič Starše, katerega začetki, tedaj še pod imenom Prosvetno društvo Starše, segajo v daljno leto 1907. KD goji zborovsko petje, pod današnjim imenom pa deluje od leta 1978. KUD Franc Ileč Loka–Rošnja smo že omenili. Ustanovljeno je bilo leta 1987, pod okriljem društva pa delujejo folklorna skupina, godci ljudskih viž in pevci ljudskih pesmi, harmonikarji-frajtonarji, občasno še gledališka in etnografska skupina. V okviru društvenega življenja taisti avtor predstavi še znani narodnozabavni ansambel Ekart in Turistično društvo Starše. Najodmevnejša akcija turističnega društva, ustanovljenega v letu 2002, je zdaj že tradicionalna vsakoletna dvodnevna prireditev v mesecu oktobru »Pozdrav jeseni«. Društvo se je aktivno vključilo v mednarodno sodelovanje, predvsem s pobratenimi občinami Predding (Avstrija), Venzona (Italija) in Lovas (Hrvaška).

Stane Matjašič je predstavil prostovoljna gasilska društva (PGD) v občini Starše. V občini delujejo štiri PGD, in sicer v Staršah, Zlatoličju, Prepoljah in Trničah. Organizirana so v Gasilsko zvezo Starše. V prispevku je kronološko orisan razvoj vsakega od štirih društev; največ prostora je namenjeno PGD Starše, ki je bilo ustanovljeno, tedaj še pod imenom Požarna bramba Starše, že leta 1887.

Športni novinar Aleš Tihec je v svojem obširnem prispevku opisal zgodovino športa na območju občine Starše. Šport ima tukaj dolgo tradicijo. Začetni koraki so bili narejeni v prvi polovici 20. stoletja, ko je v Staršah delovalo telovadno društvo Orel. Pravi razcvet se je začel po koncu druge svetovne vojne, natančneje v 70. letih, ko so se začeli krajani množično ukvarjati s športom. Prav v tem času so v večini naselij občine ustanovili športna društva (tedaj še s pridatkom društvo za telesno vzgojo ali krajše DTV Partizan), ki delujejo še danes. V naseljih so se ukvarjali z različnimi športnimi panogami (roket, košarka, kolesarstvo, planinstvo, kegljanje, judo, atletika, odbojka, šah), po zanimanju in udeležbi pa je izstopal nogomet.

V zadnjem poglavju zbornika je Ivan Klep osvetlil življenjske poti znanih oziroma pomembnih osebnosti iz občine Starše. Predstavitvi Vilija Ducmana, župana občine med letoma 1995–2010, sle-

dijo predstavitve treh častnih občanov. Kot prvi je listino častnega občana prejel Stanko Colnarič, katerega družina je pustila neizmeren pečat pri negovanju zborovskega petja in nasploh kulture v Staršah, pa tudi širše. Franc Kacjan, domačin iz Zlatoličja, je v svojem življenju veliko časa posvetil delovanju lokalne skupnosti in društvom. Drago Koser, zadnji dobitnik prestižne listine, je občino zaznamoval s svojim delom v političnih krogih, v gasilskih in športnih društvih ter posredno še v krajevni samoupravi. Prav na koncu sta predstavljeni osebi, ki sta ime rojstnega kraja ponesli tudi izven domačih logov. Jožef Lešnik (Löschning) (1872–1949), agronom in sadjarski strokovnjak slovenskega rodu, je bil denimo leta 1923 imenovan za avstrijskega vladnega svetnika in leta 1927 za predsednika Zveze avstrijskih sadjarjev. Za časa življenja je napisal več strokovnih knjig (najbolj znana je *Mostbirnen*, o moštnih hruškah) in na desetine člankov, referatov, strokovnih ocen in poročil. Dr. Ivan Toličič je slovenski strokovnjak na področju otroške psihologije in predšolske ter šolske vzgoje otrok. Za svoje plodno znanstveno delo je nekdanji predavatelj in redni profesor na ljubljanski Filozofski fakulteti prejel številna domača ter tuja priznanja in nagrade. Leta 1994 je za področje šolstva dobil tudi državno nagrado Republike Slovenije.

Zbornik Starše skozi čas je delo, ki bo pritegnilo tako domačine kot tudi bralce in raziskovalce od drugod. Prve bo verjetno najbolj pritegnil pripovedno-spominski del, druge pa vrsta člankov/podatkov, zbranih na podlagi arhivskega gradiva. Knjiga z bogato vsebino in slikovnim gradivom je tako za občino kot za širši slovenski prostor velikega pomena. Kljub vsemu je potrebno opozoriti na določene napake, ki se pri tako obsežnih delih rade pripetijo. Precej je pravopisnih napak in napačno podanih letnic, vendar v oči še najbolj bodejo ponovitve posameznih besedil člankov raznih avtorjev. Tako se ponavljajo teksti o HE Zlatoličje, reki Dravi, osnovni podatki o občini, njenih sakralnih objektih, šegah in navadah, ipd., na kar bi urednik moral opozoriti avtorje. Pri orisu starejše zgodovine na območju občine bi lahko bila naselja (vključno s Staršami) bolje obravnavana. Če potegnemo črto, vsekakor gre za delo, ki bo pripomoglo k boljšemu razumevanju razvoja ne le naselij v občini, pač pa kar večjega dela Dravskega polja. Tukaj živečim ljudem predstavlja zbornik neprecenljivo knjigo, kjer so na enem mestu zbrani (ponekod že objavljeni) prispevki, ki jim ponujajo odgovore na konkretna vprašanja v zvezi s preteklostjo in sedanjostjo.

Matjaž Grabornik